СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том III

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ III

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME III

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2690-8 (print)
ISBN 978-954-23-2691-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ III
ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

THE FRANCHISE BUSINESS MODEL IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL BUSINESS: OPPORTUNITIES AND LEGAL PERSPECTIVES
Prof. Dr. Emilija Gjorgjioska, PhD, Prof. Dr. Tatjana Spaseska, PhD, Prof. Dr. Aneta Risteska-Jankuloska, PhD, Prof. Dr. Dragica Odzaklieska, PhD 9

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Любомир Николов..... 19

ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СХЕМИ ЗА КАЧЕСТВО ПРИ СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРОДУКТИ И ХРАНИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 27

ПРИЛАГАНЕ НА КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ ПРИ МОНИТОРИНГ НА ДЕБИТОРСКАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ
Проф. д-р Светослав Илийчовски..... 37

ФОЛКЛОРНИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО РЕСУРС ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД
Проф. д-р Теодора Димитрова, д-р Захарина Томова 47

ОЦЕНКА НА ЧУВСТВИТЕЛНОСТТА НА ВЪТРЕШНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ОСНОВНИ ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ В КОНТЕКСТА НА ХРАНИТЕЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ангел Саров, Гл. ас. д-р Михаела Михайлова, гл. ас. д-р Даниела Цвяткова, гс. д-р Боряна Козарева, ас. Диляна Бояджиева 54

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ НА БАЛКАНИТЕ – ХРОНОЛОГИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Добрин Ганчев, доц. д-р Сергей Найденов 62

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ПРОЦЕС В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА
Доц. д-р Елена Йорданова, гл. ас. д-р Георги Ангелов, гл. ас. д-р Цветан Марков..... 73

ПОДКРЕПА НА ИНИЦИАТИВИ ЗА УСТОЙЧИВОСТ - ВОДЯТ ЛИ ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ ДО ГОТОВНОСТ ЗА ПОЕМАНЕ НА РАЗХОДИ?
Доц. д-р Емил Николов 78

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА – ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОНТЕКСТ
Доц. д-р Искра Пантелеева, проф. д-р Беата Сковрон-Миелник, гл. ас. д-р Себастиан Наройчик..... 88

ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО ДВИГАТЕЛИ НА НОВИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ТУРИЗМА
Доц. д-р Любка Илиева, проф. д.ик.н. Марина Алексеевна Измайлова 97

ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРОПЕРАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Любомира Тодорова 105

СЕМЕЙНИЯТ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ КАТО МОДЕЛ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ
Доц. д-р Петранка Мидова 112

ПРИНОС НА ИКОНОМИКАТА НА СПОДЕЛЯНЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Петя Иванова..... 119

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА АНАЛИЗА НА ГОЛЕМИ ДАННИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ РИТЕЙЛ СЕКТОРА: ПРИМЕРИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИ СТРАНИ
Доц. д-р Симеонка Петрова..... 127

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN ACCELERATING ENTREPRENEURIAL CAPACITY IN EMERGING ECONOMIES
Assoc. Prof., PhD Tatiana Bucos..... 137

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА ИКОНОМИЧЕСКА И ГЕОПОЛИТИЧЕСКА КРИЗА
Доц. д-р Тихомир Личев..... 145

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЦЕЛИ, ОБХВАТ
Гл. ас. д-р Ваня Ганева..... 151

ДИСПРОПОРЦИИ В ДИГИТАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова, гл. ас. д-р Иван Маринов..... 158

СЪТРУДНИЧЕСТВОТО И ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЕКОСИСТЕМИ КАТО ДВИГАТЕЛИ ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗВИТИЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Гл. ас. д-р Ивайло Костов 166

THE INTRODUCTION OF THE EURO AND THE FUTURE OF RETAIL TRADE IN BULGARIA: ATTITUDES AND PROSPECTS
Head Assist. Prof. PhD, Ivan Marinov 173

СЪВРЕМЕННИ АГРОБИЗНЕС РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева..... 181

ДИГИТАЛНО ПРЕПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ: ИНОВАЦИИ, МАРКЕТИНГ И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Кристина Шопова, д-р Юлия Проценко 188

СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ГРИФИД ХОТЕЛИ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 196

ТЪРГОВСКИ КОМУНИКАЦИИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ОТ СЪВРЕМЕННИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФИРМИ
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 204

ДОВЕРИЕТО В СПОДЕЛЯНЕТО НА ЗНАНИЯ
Гл. ас. д-р Явор Станев 208

ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В КОНТЕКСТА НА НАГЛАСИТЕ В БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕС
Ас. д-р Александър Личев 217

ТЕНДЕНЦИИ ПРИ РЕГИСТРАЦИЯТА НА ДРУЖЕСТВА С ПРОМЕНЛИВ КАПИТАЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Елена Вълчева 225

ТЪРГОВСКИТЕ ФИРМИ В СВИЩОВ В ПЕРИОДА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ВОЙНИТЕ (1912-1918 Г.) – ОБЩ ПРЕГЛЕД
Преп. д-р Емилия Вачева 232

СПЕЦИФИКИ ПРИ „МОДУЛИРАНЕ“ НА ПРАВООТНОШЕНИЯТА В АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ“ /ОБЗОР НА ПОРОЧНАТА САНКЦИОННА ПРАКТИКА
Преп. Игнат Папазов 240

ОБОГАТЯВАНЕТО НА ДЛЪЖНОСТТА – СТРАТЕГИЯ ЗА МОТИВАЦИЯ И ПРЕДПОСТАВКА ЗА ФОРМИРАНЕ НА НЕФОРМАЛНИ ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ
Докторант Анелия Станева 246

РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ В РАЗВИТИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР КЪМ ВОМР
Докторант Аделина Ангелова 253

ПОТЕНЦИАЛ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОЛФ ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ангел Ангелов 263

ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТОСТТА И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В БАЛНЕО, СПА И УЕЛНЕС ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ
Докторант Антоанета Христова, ас. д-р Бартош Марчинковски 270

ДИСБАЛАНСИ И ПАЗАРНИ ДЕФОРМАЦИИ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Атанас Атанасов 278

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ПОТЕНЦИАЛА НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Боримил Шопов 285

КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕТО КАТО СПЕЦИАЛИЗИРАНА ФОРМА НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ: ТЕОРЕТИЧЕН АНАЛИЗ И КОНЦЕПТУАЛНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ
Докторант Ваня Стоева-Андонова..... 290

ОТ ЛИНЕЙНИЯ КЪМ КРЪГОВИЯ МОДЕЛ: КОНЦЕПТУАЛНИ ОСНОВИ И СЕКТОРНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТУРИЗМА
Докторант Виктория Георгиева Джамбазка..... 297

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ОСНОВНИ НАПРАВЛЕНИЯ И ЦЕЛЕВИ ОРИЕНТИРИ
Докторант Деница Гъркова 306

ЗАЩО ESG НЕ РАБОТИ (И КАК ДА ГО НАПРАВИМ ДА РАБОТИ): КРИТИЧЕН АНАЛИЗ НА ESG ПРАКТИКИТЕ В МСП
Докторант Десислава Белева-Димитрова 313

МЕСТНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ
Докторант Ива Пламенова Панайотова..... 324

ТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНОВАЦИИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Докторант Калин Борисов..... 332

ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ЧРЕЗ НПВУ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ
Докторант Мария Иванова Павлова-Кондрова..... 340

ЗАПЛАХИ ЗА КОРПОРАТИВНАТА СИГУРНОСТ ПРЕД ТЪРГОВСКИЯ БИЗНЕС
Докторант Ралица Йовчева..... 349

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Теодора Попова 357

РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИЯТА В БЪЛГАРИЯ – РЕТРОСПЕКТИВЕН АНАЛИЗ
Докторант Тихомир Георгиев..... 367

РОЛЯТА НА КЕТЪРИНГ ОБСЛУЖВАНЕТО КАТО ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ АТРАКТИВНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ
Докторант Цветелина Петрова..... 375

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ
Докторант Цветелина Телбис 382

ИНТЕГРИРАНЕ НА КРЪГОВИ БИЗНЕС МОДЕЛИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА КАТО ОСНОВА ЗА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Захари Пенев..... 390

ESG PERFORMANCE AND MARKET VALUATION IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: THE MODERATING ROLE OF IDIOSYNCRATIC RISK
PhD student Yan Fu 398

R&D CAPITAL INTENSITY AND FIRM VALUE IN CHINA'S INDUSTRIAL SECTOR: EVIDENCE FROM OWNERSHIP HETEROGENEITY
PhD student Xinyue Du 412

UNMANNEDSTORES–НОВАТА КОНЦЕПЦИЯ В СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ПРАКТИКА
Студент Аница Декова 425

ОТРАСЛОВА СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И НЕЙНОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
Студент Борислава Горецова 431

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНСКИТЕ РЕШЕНИЯ В МАЛКИЯ БИЗНЕС
Студент Даяна Пламенова Лучева 441

ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ELENA DALLES AND PHILANTHROPY IN BELLE ÉPOQUE: HERITAGE, SOCIAL IMPACT AND CULTURAL LEGACY
Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 455

РЕСУРСНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИИ-БАЗИРАНИ СИСТЕМИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА
Доц. д-р Александрина Александрова, гл. ас. д-р Атанаска Решеткова, гл. ас. д-р Евгени Овчинников 487

ОТВЪД РЕКА ДУНАВ: НЕВИДИМИЯТ ИКОНОМИЧЕСКИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕН И КУЛТУРЕН МОСТ МЕЖДУ СВИЩОВ И БУКУРЕЩ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ
Доц. д-р Александър Ганчев 495

КУЛТУРНОТО И ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО ОБЕКТ НА УСТОЙЧИВАТА ОТЧЕТНОСТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, студент Emanuel Proenca Gomes, студент Rodrigo Miguel Gomes Rodrigues, студент Lara Alexandra De Paiva Tome, студент Miguel Angelo Bretes Pereira Carolo студент Santiago Pimenta Fernandes, студент Faisal S. A. Abulhatal 502

ПАРАДОКСИТЕ НА ЕДИН ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТ: РЕСТОРАНТ И БАР-ВАРИЕТЕ „ЦИГАНСКИ ТАБОР“ МЕЖДУ ЕТНИЧЕСКАТА КУЛТУРА И КОМЕРСИАЛНАТА ЕКЗОТИЗАЦИЯ
Доц. д-р Йелис Еролова, гл. ас. д-р Бехрин Шопова 509

РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСКАТА ЕТИКА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Катя Личева 517

REMARKABLE, VETERAN AND MONUMENTAL TREES AS HERITAGE: RECOGNITION AND THE GOVERNANCE OF CARE IN SELECTED EUROPEAN JURISDICTIONS
Assoc. Prof. Lucia Nováková, PhD, Prof. Dr. Hab. Silviu Miloiu 522

ИНСТИТУЦИОНАЛНИЯТ МОДЕЛ НА СТОПАНСКАТА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“ ЗА КАЧЕСТВО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – 90 ГОДИНИ ЛИДЕРСТВО В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СТРАНАТА
Доц. д-р Росица Колева 540

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИНОВАЦИИ В КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Милен Атанасов, ас. д-р Йоана Константинова..... 550

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE EDUCATION SYSTEM
Senior Instructor PhD in Economic Sciences Fuad Jabbarov Zeydulla Oglu 558

POTENTIAL OF INTERNATIONAL LEGAL FRAMEWORKS PROTECTING INTRINSIC VALUES IN CULTURAL HERITAGE
Assistant Professor PhD Said Edaich 567

MANAGEMENT OF CULTURAL-RELIGIOUS HERITAGE: HISTORICAL, SPIRITUAL, AND INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FÁTIMA AND CZĘSTOCHOWA
Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD, Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Elżbieta Karaśq, PhD..... 576

INDUSTRY-ORIENTED CHINESE CRAFTS: AN EXPECTATIONS PERSPECTIVE
Katarzyna Mazur-Włodarczyk, PhD, Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska, PhD 588

WOMEN DONATIONS TO SWEDISH RELIGIOUS INSTITUTIONS
PhD student Ciocoiu Elena-Adriana 599

РОЛЯТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО
Студент Димитрийка Атанасова Чакова 606

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС ЗА МЕСТНОТО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В МАЛКИТЕ ГРАДОВЕ
Студент Николина Кирякова 615

ЧОВЕШКИЯТ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ

Проф. д-р Любчо Варамезов[1]
Докторант Любомир Николов[2]

Резюме: *Човешкият капитал традиционно се разглежда като съвкупност от знания, умения, образование, професионален опит и компетентности, които могат да бъдат използвани за създаване на икономическа стойност. Предприемаческият успех от своя страна представлява многомерно понятие, което не се изчерпва единствено с финансовите резултати на предприятието. Това определя необходимостта ролята на човешкия капитал да бъде разглеждана в контекста на по-широко разбиране за предприемаческия успех. В тази връзка целта на настоящия доклад е да се изследва възприеманото влияние на човешкия капитал върху предприемаческия успех сред млади български предприемачи.*

Ключови думи: *човешки капитал, образование, обучение, професионален опит, предприемачески успех*

JEL: L26, J24

HUMAN CAPITAL AS A FACTOR FOR ENTREPRENEURIAL SUCCESS – EMPIRICAL STUDY AMONG YOUNG BULGARIAN ENTREPRENEURS

Prof. Dr. Lyubcho Varamezov
PhD student Lyubomir Nikolov

Abstract: *Human capital is traditionally viewed as a set of knowledge, skills, education, professional experience and competencies that can be used to create economic value. Entrepreneurial success, in turn, is a multidimensional concept that is not limited to the financial results of the enterprise. This determines the need to consider the role of human capital in the context of a broader understanding of entrepreneurial success. In this regard, the purpose of this report is to examine the perceived influence of human capital on entrepreneurial success among young Bulgarian entrepreneurs.*

[1] l.varamezov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов
[2] progresgrup@abv.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов

Key words: *human capital, education, training, professional experience, entrepreneurial success*

JEL: L26, J24

1. Въведение

В научната литература човешкият капитал традиционно се разглежда като съвкупност от знания, умения, образование, професионален опит и компетентности, които могат да бъдат използвани за създаване на икономическа стойност. В предприемачески контекст тези характеристики имат особено значение, тъй като предприемачът е едновременно носител и активен ползвател на ресурсите, необходими за идентифициране и реализиране на бизнес възможности. Образованието, предприемаческото обучение и предходният професионален опит могат да подпомогнат процесите на вземане на решения, адаптиране към промените и управление на бизнеса.

Предприемаческият успех от своя страна представлява многомерно понятие, което не се изчерпва единствено с финансовите резултати на предприятието. Наред с печалбата, продажбите и рентабилността, предприемачите могат да оценяват своя успех и чрез показатели като лично удовлетворение, самореализация и баланс между професионалния и личния живот. Това определя необходимостта ролята на човешкия капитал да бъде разглеждана в контекста на по-широко разбиране за предприемаческия успех.

В тази връзка целта на настоящия доклад е да се изследва възприеманото влияние на човешкия капитал върху предприемаческия успех сред млади български предприемачи. За постигането на тази цел човешкият капитал е разгледан чрез три основни компонента – образование, предприемаческо обучение и професионален опит преди стартирането на собствен бизнес. Изследването се основава на количествено анкетно проучване сред 40 млади предприемачи на възраст до 35 години, проведено през април–май 2026 г.

Основният въпрос, който стои в основата на изследването, е доколко различните елементи на човешкия капитал се възприемат от младите предприемачи като значими за постигането на предприемачески успех. По този начин изследването поставя акцент не само върху наличието на образование и опит, а върху тяхната практическа стойност в процеса на създаване и управление на собствен бизнес.

2. Човешки капитал и предприемачески успех

Един от водещите подходи за анализ на различията в предприемаческия успех е теорията за капиталите, според която успехът на предприемачите зависи от способността им да акумулират, развиват и използват

различни видове ресурси. В този контекст човешкият капитал, социалният капитал, психологическият капитал и финансовият капитал могат да бъдат разглеждани като ключови ресурсни измерения, които формират предприемаческия потенциал.

Човешкият капитал е сред най-често изследваните фактори за обяснение на предприемаческия успех. В основата на тази концепция стои разбирането, че знанията, уменията и опитът на предприемача представляват стратегически ресурс, който влияе върху способността му да създава и развива устойчив бизнес и да постига успех.

Теорията за човешкия капитал приема, че инвестициите в образование и обучение увеличават продуктивността на индивида, като разширяват неговите способности за вземане на решения и адаптиране към променящата се среда. В предприемачески контекст тези способности намират израз в по-добро разпознаване на пазарни възможности, по-ефективно управление на ресурсите и по-висока вероятност за развитие на жизнеспособно предприятие.

Теорията за човешкия капитал по същество се основава на трудовете на Theodore Schultz, който описва предприемача като форма на човешки капитал и който въз основа на опит и умения, задвижва промените в обществото. Schultz смята, че предприемаческата активност би се увеличила с инвестициите в хората като човешки капитал. Човешкият капитал се разглежда като един от основните ресурси, определящи способността на предприемачите да идентифицират възможности, да акумулират ресурси и да постигат устойчиви резултати в условията на несигурност. В предприемаческата литература човешкият капитал обикновено се свързва със съвкупността от знания, умения, образование, професионален опит и компетентности, които индивидът притежава и може да използва при създаване и управление на бизнес (Schultz, 1961).

В редица изследвания се подчертава, че човешкият капитал на предприемача има многопластов характер (Ahmad et al., 2025). Формалното образование създава обща когнитивна основа, но специфичните предприемачески знания често се формират чрез практиката, професионалния опит и специализираните обучения. Поради това съвременните изследвания разглеждат предприемаческия успех не само като резултат от образователното равнище, а като функция на комбинацията между образование, опит и способност за прилагане на знанията в реална бизнес среда.

Предприемаческият успех представлява сложен и многомерен феномен, който не може да бъде обяснен единствено чрез икономически показатели като приходи, печалба или растеж на предприятието. В съвременните изследвания предприемаческият успех се разглежда като резултат от взаимодействието между индивидуални характеристики на предприемача, натрупани ресурси и специфичната среда, в която функционира предприятието.

3. Методология на емпиричното изследване

Настоящото изследване има количествен характер и е насочено към анализ на възприятията на младите предприемачи относно значимостта на човешкия капитал и изграждащите го компоненти за предприемаческия успех. Изследването е реализирано чрез стандартизирано анкетно проучване, проведено през април - май на 2026 г. сред млади български предприемачи, които притежават и управляват собствен бизнес.

Избраният изследователски дизайн позволява да бъдат идентифицирани оценките на респондентите относно ролята на човешкия капитал за предприемаческия успех. Следва да се подчертае, че резултатите отразяват субективните възприятия на анкетираните лица и не позволяват формулирането на причинно-следствени зависимости. Поради това интерпретацията на резултатите е ограничена до оценката на възприеманата значимост на изследваните фактори.

Изследването е проведено сред 40 млади предприемачи на възраст до 35 години, които към момента на анкетирането развиват собствена стопанска дейност. Извадката е формирана чрез удобен подбор, като участниците са включени въз основа на тяхната достъпност и готовност за участие. Този подход поставя определени ограничения по отношение на статистическата представителност на резултатите, което означава, че получените резултати следва да се интерпретират като валидни за изследваната група и не могат автоматично да бъдат генерализирани към всички млади предприемачи в България.

За по-широките цели на изследването е разработен структуриран въпросник, включващ няколко основни тематични блока (човешки капитал, социален капитал, психологически капитал, финансов капитал). В рамките на настоящото изследване човешкият капитал се разглежда като многомерна конструкция, операционализирана чрез набор от индикатори, идентифицирани въз основа на систематичен преглед на специализираната научна литература в областта на предприемачеството, човешкия капитал и предприемаческия успех.

Таблица 1. Операционализация на понятията

Конструкт	Индикатор	Скала
Човешки капитал	Образование	Ликерт 1 - 5
	Предприемаческо обучение	Ликерт 1 - 5
	Опит преди стартиране	Ликерт 1 - 5

Източник: Авторова интерпретация

Оценката на всеки индикатор е извършена посредством петстепенна скала на Ликерт (1- много слабо значение, 5 - много силно значение). По този начин респондентите оценяват доколко всеки фактор има значение за предприемаческия успех според техния професионален опит и лична преценка.

4. Резултати от емпиричното изследване

4.1. Демографска характеристика на изследваните лица

Сред анкетираните предприемачи участват както мъже, така и жени, като извадката е сравнително балансирана по пол, с лек превес на жените. Възрастта на участниците е основно между 27 и 35 години, като най-често срещаните възрасти са в диапазона 33 - 35 години. Това показва, че изследването обхваща предприемачи, които вече са натрупали определен практически опит в управлението на собствен бизнес. Извадката се характеризира с относително високо образователно равнище. Значителна част от анкетираните притежават висше образование (бакалавър или магистър), като образователните направления са разнообразни — икономика, технически науки, хуманитарни науки, природни науки, медицина, изкуства, маркетинг и др. Това разнообразие показва, че предприемаческата активност не е ограничена до лица с икономическо образование. Получените резултати показват, че предприемаческата дейност се реализира основно от хора с висока образователна подготовка, което потвърждава значението на знанията и професионалната квалификация за успешното управление на собствен бизнес. Предприемачите използват знания от различни професионални области, което подсказва, че специализираното професионално знание може да бъде важен ресурс при създаването и развитието на успешен бизнес. Оценките за приноса на формалното образование за придобиването на предприемачески знания и умения са предимно в диапазона от умерен до силен принос. Това показва, че образованието се възприема като полезен ресурс, но не като единствен фактор, определящ предприемаческия успех.

4.2. Характеристика на предприятията

Анализът на получените резултати показва, че най-разпространената правна форма на бизнеса е еднолично дружество с ограничена отговорност (ЕООД). Следват дружествата с ограничена отговорност (ООД), а сравнително по-малък е делът на едноличните търговци (ЕТ) и самоосигуряващите се лица. Повечето предприятия попадат в категорията микропредприятия, като най-често работят с до 10 служители. Част от анкетираните развиват бизнеса си без нает персонал, което е характерно за новосъздадени предприятия и свободни професии. Най-силно представени икономически сектори са: услуги; търговия; строителство; туризъм; индустрия. Получените резултати съответстват на структурата на малкия бизнес в България, при която доминират микропредприятията и секторът на услугите.

4.3. Оценка на предприемаческия успех

Преобладаващата част от участниците в анкетното проучване оценяват като много важни едновременно икономическите показатели (печалба, продажби, рентабилност) и психологическите показатели (лично удовлетворение, баланс между работа и личен живот, самореализация). Това показва, че предприемачите възприемат успеха като многомерно понятие, което не се изчерпва единствено с финансовите резултати.

4.4. Оценка на възприеманото влияние на компонентите на човешкия капитал върху предприемаческия успех

Човешкият капитал традиционно се разглежда като един от най-значимите фактори за предприемаческия успех. В настоящото изследване той се операционализира чрез три индикатора – образование, предприемаческо обучение и професионален опит преди стартиране на собствен бизнес.

В рамките на предприемаческата теория образованието се разглежда не само като средство за придобиване на специализирани знания, но и като фактор, който развива аналитично мислене, способност за решаване на проблеми и умения за оценка на възможности. Предприемачите с по-високо ниво на образование обикновено притежават по-голям капацитет за обработване на информация, стратегическо планиране и адаптиране към промени в бизнес средата.

Същевременно литературата показва, че формалното образование само по себе си не е достатъчно условие за предприемачески успех. Значение има и практическото приложение на придобитите знания, предприемаческото обучение и предходният професионален опит. Практическият опит позволява на предприемача да развие специфични знания за пазара, клиентите, доставчиците и управленските процеси.

Оценките на младите предприемачи за приноса на формалното образование за придобиването на предприемачески знания и умения са предимно в диапазона от умерен до силен принос. Това показва, че образованието се възприема като полезен ресурс, но не като единствен фактор, определящ предприемаческия успех.

Високото образование е широко представено сред предприемачите с по-високи оценки за успех. Особено често се среща комбинацията между висше образование, предприемаческо обучение, предходен професионален опит и положителна оценка на натрупания опит. Това показва, че образованието действа най-силно, когато е комбинирано с практически знания.

Част от участниците посочват участие в различни форми на предприемаческо обучение - бизнес семинари, уебинари, професионални събития и други форми на развитие на компетентности. Оценките за приноса на предприемаческото обучение са сравнително високи, като преобладават стойности 4 и 5 по петстепенната скала. Това показва, че специализираните обучения се възприемат като практически ориентиран инструмент за придобиване на знания и умения, необходими за управление на бизнес.

Значителна част от анкетираните посочват наличие на професионален опит преди стартирането на предприемаческата си дейност. Сред основните форми на предишен опит се открояват: работа като служител в частна компания; управленски позиции; работа в семеен бизнес; други професионални роли. При голяма част от предприемачите този опит е свързан с настоящата им бизнес дейност и е оценен като положителен. Това предполага, че

натрупаните преди стартиране на бизнеса знания и умения подпомагат процеса на предприемаческо навлизане.

Особено значение има релевантността на предходния опит спрямо настоящата предприемаческа дейност. Опитът в същата сфера може да намали информационната неопределеност, да подобри качеството на решенията и да улесни достъпа до бизнес възможности.

Резултатите показват тенденция предприемачите, които притежават по-богат човешки капитал, да оценяват по-високо собствената си способност за постигане на успех. Особено ясно се проявява значението на увереността в собствените възможности, натрупания професионален опит; придобитите знания и умения.

4.5. Изводи

Емпиричните резултати позволяват да бъдат формулирани няколко основни извода:

Първо, човешкият капитал е значим фактор на предприемаческия успех;

Второ, най-силно се възприемат професионалният опит и предприемаческото обучение;

Трето, формалното образование има положителен, но по-умерен ефект, като неговата стойност зависи от практическата приложимост на придобитите знания;

Четвърто, успешното предприемачество се основава не на отделен елемент на човешкия капитал, а на взаимодействието между образование, практически опит и непрекъснато обучение.

В обобщение, резултатите от емпиричното проучване показват, че човешкият капитал се възприема от младите предприемачи като важен фактор на предприемаческия успех. Най-силно се откроява ролята на практическия професионален опит и натрупаните предприемачески знания, докато формалното образование се възприема като важна, но недостатъчна предпоставка за успех.

5. Заключение

Резултатите от проведеното емпирично изследване сред 40 млади български предприемачи показват положителна връзка между натрупаните знания, умения и професионален опит и възприеманата способност за постигане на предприемачески успех. В този смисъл човешкият капитал може да бъде разглеждан не просто като индивидуална характеристика на предприемача, а като ресурс, който се натрупва и развива и който може да бъде използван в процеса на създаване и управление на бизнеса.

Особено отчетливо в резултатите се откроява значението на практическия професионален опит и предприемаческото обучение. Предходният опит позволява на младия предприемач да разполага с практически знания

за пазара, клиентите, управленските процеси и спецификата на съответната бизнес дейност. Предприемаческото обучение, от своя страна, създава възможности за придобиване и развитие на знания и компетентности, които могат непосредствено да бъдат приложени в управленската практика. Получените резултати показват, че именно съчетаването на знания с практически опит има особена значимост за възприемането на предприемаческия успех.

Формалното образование също се възприема като важен ресурс, но резултатите не подкрепят разбирането, че то само по себе си е достатъчно условие за успех. Неговата стойност се проявява в съчетание с практическо приложение на придобитите знания, професионален опит и продължаващо развитие на предприемаческите компетентности. Това позволява да се направи по-общият извод, че човешкият капитал има най-голяма стойност тогава, когато неговите отделни компоненти се комбинират и взаимно се допълват.

В обобщение, резултатите подкрепят разбирането, че за младите предприемачи човешкият капитал представлява значим ресурс за постигане на предприемачески успех. Най-важният извод не е свързан с отделен компонент на човешкия капитал, а с необходимостта от тяхното съчетаване – образование, практически опит и непрекъснато придобиване на нови знания и умения. В този смисъл развитието на човешкия капитал може да се разглежда като процес, който започва преди стартирането на бизнеса и продължава с натрупването на предприемачески опит.

Използвани източници

Ahmad, N. A. B., Moid, M. M., & Jahari, N. A. (2025). Entrepreneurial success in Malaysian micro, small, and medium enterprises: Critical determinants and implications. *Selangor Business Review*, 137-158.

Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital (1961). *The American Economic Review*, 51(1), 1-17.